

Gerçek ve görüntü

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Hemen hiçbir gazetede cumhuriyet olgusunu enine boyuna ve yeni yaklaşımlarla tartışan bir yazı ya da değerlendirme çıkmadı. Oysa şu sıralarda yalnız iç tartışmalar nedeniyle değil 'literatür'de öne gelen birçok yeni

çözümleme nedeniyle de bu türden yaklaşımlara ihtiyacımız var. Biz kavram karışıklıklarının ortasında yaşayıp bunalmayı ve o bulanık suda balık avlayıp berraklıktan kaçınmayı erdem biliyoruz... Henüz sivil muhakeme ve davranışın yeterince gelişmediği, hâlâ ayrışmadığını kabul ve 'organik' olduğunu iddia ettiğimiz bir toplumsal yapıda bu karmaşa işimize geliyor. Gene de benim üstünde durmak istediğim şey biraz daha farklı.

Pazar günü yayımlanan gazetelerde doğrudan Atatürk'ü kendisine çıkış noktası alan, onun getirdiği çağdaşlaşma çizgisini vurgulayan ilanlar vardı. Ne gariptir ki, bu ilanlar, 'gözlük', 'gömlek' gibi ticari malları üreten firmalar tarafından verilmişti. Atatürk imgesi ve çağdaşlaşma kavramı böylece bir kere daha biçimsel, görüntüyle

ilgili bir olgu şeklinde algılanıyordu: O gömleği giymek, o gözlüğü takmak, o sitede yaşamak, Atatürk'ün izinde olmak (çünkü, reklam metinlerinin çoğu aynı kalemde çıkmışçasına bu 'gerçeği' vurguluyordu), onun açtığı yolu yürümekti. Böylece Atatürk ve çağdaşlaşma imgesi reklam öznesi oluyor, bu da bize ne kadar görüntü, görsellik ve imge (imaj) toplumu olduğumuzu gösteriyordu.

Bu yeni bir şey değil. Birkaç yıl önce Uğur Mumcu'nun henüz öldürüldüğü sıralarda bir tören yapılmış, televizyonlarda da gösterilmişti. Gördüklerim doğrusu çok şaşırtıcı, hatta ürperticiydi. Benim 'yeni tapınma kültürü' dediğim anlayışın bir uzantısı olarak, dövünen bir grup (muhtemelen belli bir düzeydeki aydınlar, kentliler) bu defa da yüzlerine Uğur Mumcu maskeleri takmıştı. Bununla 'hepimiz birer Uğur Mumcu'yuz' demek istiyorlardı. Bu tepki belki anlaşılabilir bir şeydi. Ama işin bu şekilde ve bir kez daha görüntüye, imgeye dökülmesi çarpıcıydı. İşin içinde saklı 'özdeşleşme' kavramı, onun bir 'temsil' olarak ortaya çıkması, bütün bir sürecin bir tiyatroya, bir 'oyun'a, bir 'müsamere'ye dönüşmesi, gerçek ve ötesi konusunda bulunduğumuz yeri gösteriyordu ve bu üstünde epey düşünmemiz gereken bir sonuç.

Bu oluşumun sadece siyasal bir süreçte ortaya çıktığı

kanısında değilim. Elbette siyasal kültürel koşullandırmaların ve onun dayattığı algılama biçimlerinin (mesela okullarda Atatürk'ü anmanın daima tiyatro ve gösteriyle özdeşleşmesi) bu durumun oluşmasında bir katkısı vardır. Gene de daha kapsamlı çözümlerlerin yapılabildiği gerçek-temsiliyet (representation)- imge ilişkisinin bizde nasıl kurulduğuna bakmak gerekir. Bunda da perspektifi asla bulamamış ve hatta kullanamamış, mekânı kendi zihinsel kurgulamasıyla algılamış, iç mekân-dış mekân ayrıştırmasını Batı'dakinden daha farklı bir gerçekle, hatta oradaki kabullerin tersiyle ifade etmiş bir toplum gerçeği var bunların arkasında. Hepsinin gizi ise İslami bilme biçiminde (epistemolojisinde) aranabilir. Unutmayalım ki, ona göre içinde yaşadığımız gerçek ve dünya bir 'suret', bir 'yansıma'dır. Asıl olan o yaşamadığımız ve gerçeğini kurguladığımız 'gaip'tir, 'öteki dünya'dır, bir anlamda 'yok-dünya'dır. O zaman gerçek bizim için yalan (zaten, anımsayın, dünya bizim için 'yalan dünya'dır) yalan da gerçek oluyor.

Şimdi soru şu: Bu gerçeği aşmadan ve bu olguları tartışmadan çağdaşlaşma mümkün mü ve daha da önemlisi, o da bir yana, bu durumu aşmak mümkün mü?